

ההיסטוריה של רפואת השיניים - מיתוסים ואמונות

יצאות מפיו "תולעים" זעירות, כהוכחה לכושר הריפוי המעולה של המרפא. התרופה המקובלת יותר לגירוש התולעים הייתה בעזרת עשן. נרות מיוחדים היו מורכבים מצמחי מרפא שונים יחד עם שעווה, והעשן שימש לגירוש התולעים.

אם התולעים הם תוצר האדמה והריקבון, יש להלחם בהם בעזרת התוצר של השמש. במצרים העתיקה, כאשר נסוג הנילוס לאחר שהיה עולה על גדותיו ומפרה את השדות, היו מופיעים בשדות המוני עכברים. המצרים האמינו שהעכברים הם תוצר של השמש המאירה על השדות, והעכבר החל לשמש כאמצעי לריפוי השיניים והחניכיים שנפגעו על ידי התולעים. המצרים נהגו לחצות עכבר חי לשניים ולהניח את החצאים לאורך החניכיים החולים. גם הסופר וחוקר הטבע הרומי פליניוס יעץ לנשוך את ראשו של עכבר חי פעמיים בחודש ובכך למנוע כאבי שיניים. עם זאת הוא דאג להוסיף שאינו ערב להצלחת הטיפול.

ניתן לראות ששיטות קיצוניות אלו הגיעו ללא ספק מצורך קיצוני. כאב השיניים היה והינו אחד הכאבים החזקים ביותר ואנשים ינקטו בכל שיטה אפשרית להפסיק אותו. הדרך מהמצב המתואר כאן ועד למרפאות "מכבידנט" עדיין הייתה ארוכה, אך על כך בפעם הבאה.

* הכותב הוא מנהל רפואי של מרפאת אשדוד י"א, ומרצה בהיסטוריה של הרפואה באוניברסיטה העברית בירושלים.

או השמאן ומעניקות לו כוחות מיוחדים. אורך החיים של השיניים בפה של האדם הקדום היה קצר, משתי סיבות עיקריות: שחיקה ומחלה פריודונטלית. המאכלים היו קשים מאד והכילו חומרים שוחקים שונים. במצרים העתיקה, שבה גדלו היבולים באדמה חולית על שפת הנילוס, הכילו הירקות והחיטה חול, שלא ניתן היה לסלקו לחלוטין והוא היה מזרז את השחיקה של השיניים עד כדי חשיפת המוך! במומיות אחדות ניתן לראות אבצסים פריודונטליים בשיניים בהן הזדהם המוך עקב חשיפה. במצרים ובכל מקום אחר בעולם העתיק, הלחם נאפה מקמח שנטחן באבני רחיים. חלקיקים ופרורים מהאבנים התערבבו עם הקמח והגיעו אל הלחם, שהיווה את התזונה העיקרית למרבית האנשים וכך תרם לשחיקתן של השיניים.

הבעיה השנייה, איבוד השיניים עקב מחלה פריודונטלית, נבעה בעיקר מחוסר מודעות לצורך בהיגיינה, והצטברות כמויות עצומות של אבנית.

בין לבין סבלו בני האדם בכל התקופות גם מעששת. העששת ומחלת החניכיים התקשרו לריקבון, וריקבון התקשר לתולעים. עד המאה ה-17 סברו המדענים שזבובים ותולעים נוצרים מתוך החומר הרקוב, כלומר הם תוצר של הריקבון. מכיוון שהשן הייתה קשורה לשמש, ואויב השמש נמצא באדמה (כוחות שמימיים מול כוחות השאול), התולעים התאימו לתיאוריה גם מהכיוון "המדעי" וגם מהכיוון המיסטי. ידוע על מרפאים רמאים שהיו עוקרים שיניים בכיכר השוק, ותוך כדי כך מטמינים גלילי נייר זעירים בפי החולה, וכאשר הוא התבקש לירוק או לשטוף את הפה לאחר מכן, היו

ד"ר גיורא פרנקל*

מי מאתנו - רופאים, סייעות, שינניות ומזכירות - לא נשאל לפחות פעם אחת: "זמה היה פעם?", "איך טיפלו בשיניים לפני 100 שנה?", "מה עשו כשלא הייתה הרדמה?", "איך טיפלו לפני שהיו רופאי שיניים?".

סביר להניח שכל אחד מצא תשובה כלשהי כדי לצאת ידי חובה. למרות שהתשובות אינן כה פשוטות, ניתן לסכם אותן בשתי מילים: היה כואב.

בעיות שיניים ליוו את המין האנושי מאז היווצרו. בתקופות קדומות, שימשו השיניים לא רק כאמצעי ללעיסת מזון אלא גם ככלי עבודה וככלי נשק. הן סימלו כוח, נעורים וחיים. כאשר אבדו השיניים, נגמרו החיים. בלי שיניים לא ניתן היה ללעוס את המאכלים הקשים שהיוו את התזונה הבסיסית, ואנשים אלו החלו לסבול מחוסרים תזונתיים שקירבו את מותם. גם בימינו, קשישים חסרי שיניים או בעלי תותבות לא מתאימות, שאינם מצליחים ללעוס כראוי, מגיעים לעיתים לבית חולים בשל חוסרים תזונתיים, ונאלצים לקבל הזנה מלאכותית.

מכיוון שהשיניים היו הכרחיות לחיים, הן גם סימלו חיים, והתקשרו לאלמנט נותן חיים בטבע: השמש. השמש במחזוריותה היומית והשנתית מסמלת את החיים ואת המוות, את הלידה ואת ההתחדשות. למרות שאובדן השן סימל את המוות, השן עצמה סימלה את הנצחי, מכיוון שהשיניים אינן נעלמות או מתפוררות אלא ממשיכות להתקיים גם אחרי מות האדם שאיבד אותן. זו הסיבה לשימוש בשיניים בטקסים מאגיים, בעיקר כשהן נענדות סביב צווארו של הרופא האלילי

הידעת?

83% מהאוכלוסייה מעדיפים להיות מטופלים ע"י רופא שיניים אישי קבוע. אבל רק ל-69% יש רופא שיניים קבוע.